

ב"ה

פרשת יתרו

אנכי ה' אלוך

שמות כ, ב.

עשרת הדברות – תורה שבעל פה

בנוגע לסדר נתינת תורה שבכתב – יש פלוגתא במסכת גיטין¹ אם "תורה מגילה מגילה ניתנה", "כשנאמרה פרשה למשה היה כותבה, ולבסוף ארבעים שנה, כשנגמרו כל הפרשיות, חיברן בגידין ותפרן"², או ש"תורה חתומה ניתנה", "גמורה ומסויימה ושלמה", ו"לא נכתבה עד סוף ארבעים, לאחר שנאמרו כל הפרשיות כולן, והנאמרות לו בשנה ראשונה ושניה, היו סדורות לו על פה עד שכתבן".

אמנם, בנוגע לעשרת-הדברות שנאמרו במעמד הר סיני – כיון שהלוחות שעליהם נכתבו עשרת הדברות לא ניתנו למשה אלא לסוף ארבעים יום, נמצא, שבמעמד הר סיני היו עשרת הדברות בגדר של תורה שבעל-פה.

והנה, בנוגע לאופן לימוד תורה שבעל-פה – מביא רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה³ שמצינו פלוגתא בפוסקים אם עיקר החיוב הוא לידע פסקי ההלכות עצמם, אפילו ללא טעמים, או שהחיוב הוא לידע גם טעמי ההלכות, לסבור ולפלפל בהם:

דעת הרא"ש⁴ - שהחיוב הוא לידע גם טעמי ההלכות, לסבור ולפלפל בהם, ועד כדי כך נוגע לימוד טעמי ההלכות, שלולי זאת אי-אפשר לפסוק הלכות, כמאמר חכמינו ז"ל⁵ שה"מורין הלכה מתוך משנתן" (משנה

¹ ס, א.

² פרש"י שם.

³ רפ"ב בקו"א.

⁴ בתשובה כלל לא ס"ט.

⁵ סוטה כב, א.

לבדה, פסקי הלכות ללא טעמים) נקראים "מבלי עולם", "דכיון דאין יודעין טעמי המשנה פעמים גורמין שמדמין לה דבר שאינו דומה"⁶.

אבל לדעת הרמב"ם – עיקר החיוב הוא לידע פסקי ההלכות, אפילו ללא טעמים, כדמוכח מזה ש"חיבר ספרו משנה תורה בלי נתינת טעמים להלכות כלל, ועשאו להורות מתוכו לבדו, כמו שכתב בהקדמתו שם שלא יצטרך אדם לחיבור אחר בעולם כו' שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואחר כך כו"⁷ [ומטעם זה כותב בהקדמתו לחיבורו⁸ "כל המצוות שניתנו לו למשה בפירושן ניתנו, שנאמר⁹ ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה, תורה זו תורה שבכתב והמצוה זו פירושה" – שזוהי דרשת חכמינו ז"ל במסכת ברכות¹⁰, אלא, שהרמב"ם השמיט סיום הדרשה על סיפיה דקרא: "(אשר כתבתי) להורותם זה גמרא" ("סברת טעמי המשניות שממנו יוצאה הוראה"¹¹), כיון שעיקר החיוב הוא לידע פסקי ההלכות, אפילו ללא טעמים, על ידי לימוד המשנה לבד, "והמצוה זו משנה"¹²], והטעם שה"מורין הלכה מתוך משנתן" הם "מבלי עולם", הוא, מפני ש"יש משניות הרבה דאמרינן הא מני פלוני הוא ויחידאה היא ולית הלכתא כוותיה", וטעם זה אינו שייך בנוגע לחיבורו של הרמב"ם, "שחיברו מתוך מסקנת התלמוד".

החילוק בין שני האופנים הנזכרים לעיל בלימוד תורה שבעל-פה מתבטא גם בהחילוק שבין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי – שתלמוד בבלי עיקרו הפלפול בקושיות ופירוקים בעומק הסברות וטעמי ההלכות, מה שאין כן תלמוד ירושלמי עיקרו הלכות פסוקות.

ומזה מובן שיש מעלה בלימוד הלכות פסוקות לגבי לימוד טעמי ההלכות והפלפול בעומק הסברות – כידוע¹² גודל מעלת לימוד תלמוד ירושלמי לגבי תלמוד בבלי.

ויש להוסיף ולהעיר מהמבואר בהמשך תרס"ו¹³ שבלימוד הטעמים והסברות גופא יש שני אופנים: אופן הראשון – שמתייגע בעיון רב לידע ולהשיג הטעם והסברא מצד עצמה, ואופן השני – שהוא טוב יותר ומגיע למעלה יותר – שעיקר היגיעה והעיון היא לא רק לידע ולהשיג השכל, אלא שפסק ההלכה יהיה מכוון לאמיתת רצון העליון, שלימוד זה הוא מתוך יראה וקבלת עול דוקא, ועל ידי זה מכוין לאמיתתה של תורה.

⁶ פרש"י שם.

⁷ קו"א שם.

⁸ וראה גם בהקדמתו לפירוש המשניות.

⁹ משפטים כד, יב.

¹⁰ ה, א. ושם: "לוחות אלו עשרת הדברות, תורה זה מקרא, והמצוה זו משנה כו".

¹¹ פרש"י שם.

¹² ראה שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. המשך תרס"ו ע' ז ואילך. סה"מ תש"ח ס"ע 121 ואילך.

¹³ ע' תו ואילך.

ומכל זה מובן גודל העילוי דלימוד וידיעת הלכות פסוקות (שיטת הרמב"ם) – שזהו הלימוד מתוך קבלת עול לידע אמיתית רצון העליון שבהלכות התורה.

על פי האמור לעיל יש לבאר מה שכתוב בגמרא¹⁴ ש"רב יוסף ביומא דעצרתא אמר . . . אי לאו האי יומא דקא גרים כו" – שרב יוסף דוקא מדגיש המעלה המיוחדת של "האי יומא" דמתן-תורה:

איתא בגמרא¹⁵ ש"רב יוסף סניני" (ש"משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני¹⁶), ו"רבה עוקר הרים" ("חרף ומפולפל בתורה"), כלומר, מעלתו של רבה היא בחריפות ופולפל, ואילו מעלתו של רב יוסף היא בידיעת ההלכות.

וכיון שעיקר מעלתו של רב יוסף היא (לא בהפולפל בטעמי ההלכות, אלא) בידיעת ההלכות עצמם, לכן מדגיש רב יוסף את מעלת היום דמתן תורה, "האי יומא" דייקא, שביום זה נאמרו עשרת הדברות בלבד, שהם דברים פשוטים¹⁷, גם מפני היותם הלכות ללא טעמים [שהרי כל עניני התורה, כולל גם הטעמים על פרטי הענינים דעשרת הדברות, למד משה מהקב"ה במשך הארבעים יום, ואילו ב"האי יומא" נאמרו רק עשרת הדברות, הלכות ללא טעמים]¹⁸, שזוהי מעלתו של רב יוסף, "סניני", ידיעת ההלכות.

קטע משיחת יום א' דחג השבועות, רשימת השומעים בלתי מוגה.

תו"מ ה'תשי"א ח"ב ע' 125.

¹⁴ פסחים סח, ב.

¹⁵ ברכות והוריות בסופן.

¹⁶ פרש"י הוריות שם.

¹⁷ כהקושיא שהובאה בדרושי חסידות (לקו"ת במדבר יב, ג. טו, סע"ג. ובכ"מ) למה הוצרך להיות ה"רעש" ד"קולות וברקים" בעת אמירת עשה"ד שאינם אלא דברים פשוטים.

¹⁸ מלבד הדיבור דשבת, שבו נאמר גם טעם (בקיצור עכ"פ) – "כי ששת ימים וגו'" (יתרו כ, יא).

פרויקט זו נוסד בימי השבעה לזכרון ולעיני הרב גבריאל נח זוגתו רבקה הי"ד
- שלוחי כ"ק אדמו"ר במומבאי, אינדיא

נדפס ומופץ ע"י הרה"ת ר' שלמה לרר ומשפחתו שיחיו
שלמה נחמיה, צביה זלאטע רייזל, שמואל, מנחם מענדל, ישראל אריה לייב, יוסף יצחק,
שניאור זלמן, חיה מושקא, אברהם דוד, אהרן, חנה